

Asia: VN/30977/2025

Hallituksen esitys valtionhallinnon henkilöstöturvallisuutta edistäväksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Huomionne vaikutusten arvioinnista?

-

2. Huomionne ehdotetusta valtion virkamieslain 6 c §:n muutoksesta ja perusteluista?

Virkamieslakiin ehdotetun 6 c §:n 1 momentin mukaan viran haku ilmoituksessa on mainittava, edellyttävätkö viran tai virkasuhteen tehtävät turvallisuusselvityslaisissa (726/2014) säädettyä henkilöturvallisuusselvitystä. JUKO pitää ehdotettua lisäystä välttämättömänä ottaen huomioon esitetyt muutokset ja niiden tavoitteet. Säännöstä ja sen perusteluita tulee kuitenkin vielä täsmentää.

Säännöksen perusteissa todetaan, että ehdotettu lisäys säännökseen liittyy erityisesti palvelussuhteen aikana tehtäviin turvallisuusselvityksiin ja nuhteettomuusseurantaan, josta olisi perusteltua mainita hakuilmoituksessa, jotta virkaa tai virkasuhdetta hakeneen voidaan katsoa olevan tietoinen siitä, että täytettävänä olevan viran tai virkasuhteen tehtävät edellyttävät voimassa olevaa henkilöturvallisuusselvitystä ja turvallisuusselvityslain 51 §:n mukaista seurantaa koko palvelussuhteen ajan. Tämä ei kuitenkaan ole luettavissa säännösehdotuksessa, ja kyse on merkittävästä virkamieheen kohdistuvasta veloitteesta, joka tulisi JUKOn näkemyksen mukaan olla määritelty suoraan säännöstekstissä.

Sama koskee perusteissa todettua, että viranomaisella olisi myöhemmin mahdollisuus hakea turvallisuusselvitystä riippumatta siitä, olisiko asiasta alun perin ilmoitettu hakuilmoituksessa tai edellytettiinkö ennen nimittämistä henkilöturvallisuusselvityksen tekemistä. JUKOn näkemyksen mukaan tämän tulisi myös olla luettavissa suoraan säännöstekstistä. Lisäksi säännöksessä tulisi olla lakiviittaukset turvallisuusselvityslain ao. pykälisiin.

Perusteluissa ei oteta kantaa siihen, että ilmoituksesta tulee käydä ilmi, että minkä muotoisesta turvallisuus selvityksestä on kyse. JUKOn näkemyksen mukaan on tärkeätä, että hakija mahdollisuuksien mukaan tietoisesti siitä, että onko kyse ns. perustasoisesta selvityksestä vai laajasta selvityksestä, joka saattaa koskea myös lähipiiriä. JUKO pitää tärkeänä, että mahdollisuuksien mukaan myös tällainen tieto tulee mahdollisuuksien mukaan ilmoittaa ja ilmoittaa, että miten lähipiiri on tässä määritelty. JUKO katsoo, että perusteluita tulisi tältä osin laajentaa koskemaan myös tällaista tietoa.

3. Huomionne ehdotetusta valtion virkamieslain 7 §:n muutoksesta ja perusteluista?

-

4. Huomionne ehdotetusta valtion virkamieslain 19 a §:stä ja perusteluista?

Uuden 19 a §:n 1 momentin mukaan valtion virkamiehellä olisi koko palvelussuhteen keston ajan oltava viran, määräaikaisen virkasuhteen tai tehtävämääräyksellä saadun tehtävän asianmukaisen hoitamisen edellyttämä nuhteettomuus, eikä hänellä saisi olla viran tehtäviä vaarantavia sidonnaisuuksia ja hänellä tulisi muissakin suhteissa olla edellytykset hoitaa tehtävänsä riippumattomasti ja muutoinkin luotettavasti. Viranomaisen on edellä tarkoitettuja virkamiehelle asetettuja edellytyksiä arvioidessaan otettava erityisesti huomioon niiden merkittävyys suhteessa viranomaisen toimintaan. Arvioinnin tulee perustua kokonaisarviointiin, jossa otetaan huomioon virkamiehen asema ja tehtävät.

2 momentin mukaan viranomainen voi 1 momentissa säädetyn varmistamiseksi hakea henkilöturvallisuus selvitystä niissä tehtävissä työskentelevistä virkamiehistä, joiden osalta se on turvallisuus selvityslain mukaan mahdollista.

Säännöksen 3 momentin mukaan virkamiehen antamasta suostumuksesta henkilöturvallisuus selvitykselle säädetään turvallisuus selvityslaisissa.

Uuden säännöksen merkitys tulee olemaan virkamiehen oikeudellisen aseman kannalta suuri. Perusteluissa on käsitelty, että miten nuhteettomuutta ja riippumattomuutta tulee arvioida, mutta itse säännöksessä eikä perusteluissa todeta, että mihin virkamiesoikeudellisiin toimenpiteisiin työnantaja voi säännöksen perusteella ryhtyä, mikäli turvallisuus selvityksestä tulee ilmi 1 momentissa mainittuihin seikkoihin vaikuttavia asioita. JUKO pitää tärkeänä, että säännöstä ja perusteluita täsmennetään tältä osin.

JUKO kiinnittää huomiota siihen, että virkamiehen näkökulmasta keskeistä on, että henkilöturvallisuus selvityksiä käytetään ainoastaan tehtävissä, joissa se on aidosti välttämätöntä, menettelyt ovat läpinäkyviä, ennakoitavia ja yhdenmukaisia. Asiaa on käsitelty esityksen sivulla 31, mutta JUKO katsoo, että perusteluita tulisi tältä osin vielä täsmentää.

Säännöksen perusteluissa on käsitelty ehdotetun säännöksen suhdetta virkamiesoikeudellisten seuraamusten osalta muihin virkamiesoikeudellisiin säännöksiin. JUKO pitää perusteluita tältä osin kuitenkin riittämättömänä ja tätä tulee vielä täsmentää ja selkiyttää sen osalta, ettei ehdotettu säännös laajenna virkamiesoikeudellisten seuraamusten perusteita tai alenna kynnystä tällaisille seuraamuksille.

Perusteluissa lisäksi todetaan, että mahdollisuus turvallisuusselvityksen hakemiseen ei myöskään olisi sidoksissa siihen, onko asiasta alun perin ilmoitettu hakuilmoituksessa tai edellytettiinkö ennen nimittämistä henkilöturvallisuusselvityksen tekemistä. JUKOn näkemyksen mukaan tämä tulisi olla luettavissa suoraan säännöstekstistä.

Ehdotetun säännöksen 3 momenttiin tulee lisätä viittaukset ao. turvallisuusselvityslain pykäliin.

5. Huomionne ehdotetusta valtion virkamieslain 40 §:n muutoksesta ja perusteluista?

Virkamieslain 40 §:n uuden 5 kohdan mukaan viranomainen voisi pidättää virkamiehen virantoimituksesta, jos virkamiehestä johtuvasta syystä, virkamiehestä ei voida tehdä 19 a § 2 momentissa tarkoitettua turvallisuusselvitystä.

Perusteluissa todetaan, että viranomaisen olisi tehtävä päätös virantoimituksesta pidättämisen päättämisestä välittömästi sen jälkeen, kun virkamies olisi antanut suostumuksensa turvallisuusselvitykselle ja huolehtinut tarvittavien tietojen toimittamisesta turvallisuusselvityksen laadinnasta vastaavalla toimivaltaisella viranomaisella. JUKOn näkemyksen mukaan kyseessä on virkamiehen oikeusturvan kannalta niin olennainen asia, että tämä tulisi olla kirjata suoraan säännöstekstiin.

Perusteluissa ei käsitellä ollenkaan mahdollisuutta muihin lievempiin keinoihin ennen kuin päätös virantoimituksesta pidättämisestä tehdään. JUKO korostaa sitä, että virasta pidättämisen tulisi olla viime kätinen keino asiassa ja tätä ennen työnantajan tulisi selvittää muut mahdollisuudet yhdessä virkamiehen kanssa, esim. mahdollisuus siirtää virkamies toisiin tehtäviin. JUKOn näkemyksen mukaan tältä osin perusteluita tulisi täsmentää.

Perusteluissa lisäksi todetaan, että jos mahdollista, jo ennen virantoimituksesta pidättämiseen liittyvää kuulemistä, työnantajana toimiva viranomainen voisi pyytää virkamiestä antamaan suostumuksensa turvallisuusselvityksen hakemiselle ja toimittamaan turvallisuusselvitykseen tarvittavat tiedot tiettyyn päivämäärään mennessä epäselvyyksien välttämiseksi. JUKOn näkemyksen mukaan tällaisen aikamäärän asettaminen tulisi olla pakollista kaikissa tilanteissa. Tällöin virkamies tietää, että missä ajassa hänen tulee asiassa toimia. Perusteluita tulee tältä osin muuttaa.

JUKOn näkemyksen mukaan perusteluissa olisi myös syytä käsitellä virasta pidättämisen suhdetta muihin poissaoloihin, esim. sairauspoissaolo. Miten esimerkiksi tulee toimia tilanteessa, jossa jokin muu poissaolo estää turvallisuusselvityksen tekemisen.

Virantoimituksen pidättämisen palkallisuudesta esityksessä todetaan, että virantoimituksesta pidättämisen aika on lähtökohtaisesti palkatonta ja palkan pidättämisestä sovittaisiin virkaehtosopimuksella. JUKO katsoo, että virantoimituksen pidättämisen palkallisuus on valtion virkaehtosopimuksella sovittava asia. Esityksessä ei tule ottaa kantaa palkallisuuteen muutoin kuin toteamalla tämän olevan virkaehtosopimuksella sovittava asia

6. Huomionne ehdotetusta turvallisuusselvityslain 50 §:n muutoksesta ja perusteluista?

Turvallisuusselvityslain 50 §:n muutoksen mukaan suojelupoliisi voi salassapitosäännöksistä riippumatta antaa hyväksymällään tavalla teknisen käyttöyhteyden avulla tasavallan presidentin kanslian, eduskunnan kanslian, ministeriön, valtion viraston, Kansaneläkelaitoksen sekä Senaatti-kiinteistöjen ja Puolustuskiinteistöjen nimeämälle virkamiehelle tai työntekijälle turvallisuusselvityksen hankkimisen arviointia varten turvallisuusselvitysrekisteristä tietoja.

Perusteluissa todetaan, että virastoissa käyttöoikeus voitaisiin myöntää esimerkiksi virastojen hallintoa johtaville virkamiehille tai turvallisuudesta vastaaville virkamiehille ja näiden sijaisille sekä rekrytoinneista vastaaville asiantuntijoille, jotta hallinnon sisäisesti pyytämien turvallisuusselvitysten määrä ja niistä aiheutuvat kustannukset voitaisiin minimoida ja järjestelmän sisältämä tieto olisi tehokkaassa hallinnon sisäisessä käytössä.

JUKOn näkemyksen mukaan perusteluissa oleva lista on asian arkaluonteisuus huomioiden liian laava. Tällaisesta lista saa kuvan, että oikeudet tullaan myöntämään kaikille em. tahoille. JUKOn näkemyksen mukaan tällaisten tahojen joukko tulee rajata tarkemmin tai poistaa koko lista perusteluista.

7. Muut mahdolliset huomionne hallituksen esitysluonnoksesta?

Virkamiehen oikeusturvaa on käsitelty ainoastaan lyhyesti esityksen sivuilla 36–37. Esityksessä tyydytään vain viittamaan voimassa oleviin muutoksenhakekeinoihin, jotka JUKOn näkemyksen mukaan ovat ristiriidassa sen kanssa, miten turvallisuusselvityslaki mahdollistaa muutoksenhaun. JUKO katsoo, että esityksen perusteluita tulee oikeusturvakeinojen osalta täsmentää ja käsitellä laajemmin niiden käytön vaikutusta ehdotettuihin muutoksiin.

Siirtymäsäännöksen mukaan ehdotettuja säännöksiä, erityisesti ehdotettua 19 a §:n säännöstä, sovellettaisiin myös ennen lain voimaantuloa täytettyihin virkoihin ja virkasuhteisiin. Tämän osalta JUKO pitää tärkeänä, että lain toimeenpanon yhteydessä käydään aidot yhteistoimintaneuvottelut virasto- ja hallinnonalatasolla, ja että henkilöstölle annetaan selkeä tieto siitä, millaisissa tehtävissä ja millä perusteilla turvallisuusselvityksiä voidaan edellyttää. Lisäksi henkilöstölle tulee antaa tieto sellaisista tehtävistä, joista ei ole aikaisemmin tehty turvallisuusselvitystä, mutta nyt lain muutoksen jälkeen näin tullaan tekemään.

Salminen Minna
Julkisalan koulutettujen neuvottelujärjestö JUKO ry